

لاؤلی بزدھر

قىزيل باز الاردى ارالاۋ ②

«ۇرەمچى قالاسىنىڭ تىيانشان رايىو-
نىنداعى كونە تۇرەتىندا رايونىنىڭ
شىحۋۇ كوشىسىنە دۇھاندى ورتادان
اۋاشا تىپ - قىنىش ئېرى تورتكىل اۋلا
بار، سارى قابىر عالى، سۇرەملەت كەرپىشە-
تى كونە ئۆلگىدەگى قۇرىلىس ايتالاسىندا-
عى قاتار لانا بوي سوزغان عيماراتتار
شوعرى اراسىندا ايرىقشا كوز تارتادى
ئارى جىم - جىرتىققا شومغان. منه بۇل
جۇڭگۇ جۇممسىشى - دىقان قىزىل ارمىيَا-
سى باقىس باعىت ارمىياسى باس تارماق
اۋەھىتى ھىكەرتىكىش سارايى.
دەڭگەبىي جوعار دىلەپ جاڭالاپ سا-
لىغانان كېيىن ھىكەرتىكىش سارايىنىڭ
كىرە بەرسىنىدە جەرگە باقىس باعىت
ارمىياسىنىڭ باقىسقا جورىق باعدار كارتا-
سى جايىلىپ، جاڭادان قوسىلغان
«اسكەري تۇدى مقتى ئۆستايىمن، قىزىل
جۇرەگەم پارتىغا نىتتىعادى» بەدەرلى
ناقىشىنىڭ الدىندا دەيىن جەتكەن. بەدەر-
لى ناقشتا سووعسقا اتنانعالى تۇرغان
باقىس باعىت ارمىياسىنىڭ 7 جاۋانىنگەرى
مەن ولاردىڭ ارتىنداعى تانكىلەر، زەڭ-
بىرەكتەر ادامداردى سووعس ئۇرقى بو-
راغان سول جىلدارعا باستايىدى. يەلە-
گەن جەر اۋدانى 486.5 شارشى مەتىر كەلە-
تن وسى اۋلا بۇرۇنى ئۇرەنلىكى جۇڭگۇ جۇممسىشى -
دىقان قىزىل ارمىياسى باقىس باعىت ارمىيَا-
سى باس تارماق اۋەھىتى مەدھە، حابار-
لاسۇ بانىنىڭ اسىلىگى قالپىن قالپىنا

ری شینجیاڭدا تابىلماس ئېرى مەزگۇل دەھمەلۇ، تىنچۇ ورايىنا يە بولدى دەۋگە بوولادى.

ھۆتكىش سارايىنىڭ ئېرى بولار مەسىنە بىرندەش قاتار پارتى، ورىندىق قوپىلغان، ساباق منبىسىنىڭ ئېرى بۇرۇد-شى سول زاماندى سەزىندىرەتن جارتى شەگىر فورمالى قارا ئۇستى قابىرعا مەش. لو جىن بىلاي دەپ تانىستىرىدى:

سۈل ارا سول جىلداردان ساقتالىپ فالغان وۇشقىستان ئۆلکەن اترەتى وقوشى-لارنىڭ ساباق وقىغان كەزىن ھىستە-لىككە العان ئېرى سۈرەتكە نەگىزدەلپ قالپىسا كەلتىرىپ جاسالغان كلاس.

1937 - جىلدان 1940 - جىلغا دەپين باقىسى باعىت ارمىاسى باس تارماق اتىھ-

رەگەسلىڭ العاشقى كۇنى مەن 3 - كۇ-
نىندە ساياحتىشلار ادھتەگى كەزدەن
كوب بولدى. بىيل جۇڭگو كومۇنىستىك
پارتىياسى قۇرىلىغاندىمىنلىك 100 جىلدىمعى،
هەسكۈچ سىلايى كەلگەن مەكەم - ورىنە-
دار مەن ساياحتىشلار كورنەكتى كوبىد-
دى".

1937 - جىلى 4 - ايدا باقىس باعىت
ارمەياسى سول تارماق اترەتنىڭ قالدىق
بوليمنىن 400 نەشە ادام سان ماشاقاتتى
وتىكەرپ، دركەس - تىركەس
شىڭىشىشىغا جەتپ، سول كەزدەگى
جۇڭگو كومۇنىستىك پارتىياسىنىڭ
شىنجىاڭدا تۇراتىن ۋاکىلى چىن يۇنىنىڭ
كۆمەگىمەن دېچۋاعا (ئۇرمىجى قالاسى-
نىڭ بۇرنىغى اتالۇي) جەتەدى. ھىشكەرتە-
كىش سارايىنىڭ كورمە شىكابىندا شىكى
قۇرلىسى كورنىپ تۇرغان، تات باسقان
ئېرى كونە اسکەري تىلەگەرامما اپىارتاتى
بار. سول جىلدارى لي شىانىيان باستا-
غان باقىس باعىت ارمەياسىنىڭ سول
تارماق اترەتى اپياق قار قىمتىغان، ادام

کلتره بويينشا سالنعن، 2001 - جلي 7 - ايديلك 1 - كۇنى سىرتقا رەسمى اشق ۋىستالدى. كورمە سارايى اولا داشنده ئىرىكىرەتلىكلىكىندا 17 ئۆيگە بولىنگەن، جالپى 200 نەشه تارىحى سۈرهەت جانە سول جىلداراداعى 『شىنارا كوماندىر - جاۋىنگەرلەر سىتمەتكەن قارۋا - جاراق، تۇرمىستق بۇيم، كىتابپ، ناقىتى زات سياقتىلار كورمەگە قويسىلغان 『ارى كوب مەدىالى كورمە تۇعىرى ورناتىلماھان.

3 - ايديلك 5 - كۇنى تۇستەن بۇردىن ھسەرتىكىش سارايى ھندى عاناندا، العاشقى توپتاتىغى ھكسكۈرسىيالا لاؤشىلاردى قارسىسىنىڭ بۇل ارادا 10 جىل 『تۇسىندرەۋشى بولغان لۇ جىن بىلايى دەدە: "كۆكتەم مەرە كەسى كە زىننە كۆپتەگەن اتا - اناalar بالاalarدىن هەرتىپ ھكسكۈرسىيالا ي كەلدى، سوندايى - اق ۋەرىمجدە كۆكتەم مەرە 5- كەسىن وتكىزگەن سىرت جەردىلگ سایا خاتشىلارى دا كوب كەلدى، كۆكتەم مە

(باسي 1 - بهته) شاروّالار جارناگەرلەرگە اينالىپ، "ئېر اتىزدى" بىرگە ھەكتىمۇ ئوزىمنىڭ قازىزىرىنىڭ قىزىمىتىن تىلىك تىيەك مەتكەندە گاۋ چى ايرىقشا ماقاتانىش بولەندىدى. ياؤ جانزى قىستاستىعى فىھىيۇي اوپلۇ شاروّاشلىقىنى قىزىمىت وتهۇ شاروّالار كا سېپتىك سەلبەستىك كۈپەراتىيونىنىڭ ئېيدىي ھەكتىمۇ، باپتاۋغا جاۋاپتىي "اوماقدا باستىعى" گاۋ چى كۈپەراتىيونىنىڭ 000 ھۆللىق ئېيدىي اتنىزىندىماعى ھەكتىمۇ، باپتاۋ جۇ مەسىنى جاۋاپتىي، قىستاقتا ول سىاقتى سەلە بەستىك كۈپەراتىيونىنىڭ جەردىن اوماقدا بولىنىشى ھەكتىمۇ، باپتاۋغا جاۋاپتىي "جەر باس قاراو شىدان" 80 نەن استادىم بار، ولار دەلىن بارلىقى ھەكتىمۇ جۇمسىنىڭ مايتالمانى، با سەكەمەن "جۇمسقا تۇرۇغان" ولار سەلە بەستىك كۈپەراتىيونىنىڭ اينالىممعا سالغان 140 مىڭ ھەجىرىن بىرگە باپتاۋ باسقارادى.

"بىلتىر مەن باسقاراعان اوماقداتاعى جاسىل ئېيدىي دېڭ ئۆتىسىمى مەن ساپاپاسى بىردىي ئېرىشاما جاقسى بولۇدى، مەن 120 مىڭ يۇان جىلدىق ھېكىدە كاقي الدىم بۇ عان ئوزىمنىڭ كوتەرمەگە العان 95 مەن جەرىمنىڭ اينالىما سالۇ اقسى 30 نەشە مىڭ يۇاندى، كۈپەراتىپ كە قوسقان 50 مىڭ يۇان جارنادان العان 35 مىڭ يۇان دەلىلە پايدا ئېرسىن، تاعى وىدە گىلەر دەلىلە ساۋادا دۇكەندان اشۇدان تايپان 80 نەشە مىڭ يۇان كەرسىن قوسقاندا، ئېر ئۇيىلى جان بىلتىر 300 مىڭ يۇانغا جۈبىق اقشىق تاپتىق، - دەدى گاۋ چى جۇزىنى رىزالق كۈلكىسى ئۇپىرىلىپ. ياؤ جانزى قىستاستىعى باپتاۋ ادا ئېر اتىزدى" بىرگە ھەكتىمۇ.

ياؤ جانزى قىستاستىعى پارتىا باس ياخىكاسىنىڭ شۇجىي تالىق پېيکىنىڭ تانسى تىرىۋىشىشا، 2009 - جىلى ياؤ جانزى قىستاستىعى قىزىمىت وتهۇ فىھىيۇي اوپلۇ شاروّاشلىقىنى قىزىمىتىن تىلىك

اول شارو اشلىعى مەن ساياحتا ئوزارا توغىسىپ، دامۇغا جاڭا جول اشلىدى

”ياۋجانزى قىستاعىنىڭ سولتۇستىگى شونجى اوغان قالاشعنان 29 كىلومەتر قاسقىتقىتا، وختۇستىگى جانبۇلاق 4A دا- رەجھلى ساياحتا كورىنسىس وڭىرىنەن 19 كىلومەتر جەرددە، اوغان قالاشعنان كو- رىنسىس وڭىرىنە بارۋدا، ئوزۇزىز، باسپ وتهتن جەر. تارىحتا گىڭ گۇئىنىڭ شالىك قالاسىن كۇزەتىپ تۈرغان ارمىاسى اسکەري - اكمىشلىك ھەممەسىنىڭ ماڭىز- دى بەكەتى بولغان، سوندېقنان يياۋجانزى قىستاعى ‘سىشلى بەكەتى...’ دەپ تە اتالغان، 4 - ايدىڭ 3 - كۇنى توستە يياۋ جاذ- زى قىستاعىنىڭ ساياحتاشلاردى قابىلدادۇ ورتالىعى اسحانا ئېلىمىنىڭ دىد- رەتكۈرى حانلى ساياحتاشلارغا يياۋجانزى قىستاعىنىڭ تارىحى تامىسىلەرنى دىقىلاسپىن تائىسىتىرىدى.

2018 - جىلى حانلى شىنجىڭ داشۋە- سىنەن وقو تاۋىسقاننان كەين، اوپلى شونجى اوغانىنا قايتىپ، ساياحتا كاسپ سالاسىنا ات سالىسىدى. وسى كەزدە يياۋ- جانزى قىستاعى اولى - قىستاقلىك بۇكىل وڭىرلىك ساياحتاشلىك دامۇن كۇش سالا بلگەرلىكەتىپ جاققان - دى. حانلى سوندە مەن يياۋجانزى قىستاعىنا تامىر تارتىتى. كەملەسى جىلى قىستاق سەلبەستىك كۈپەراتيۆي باستاماشى بولغان، بۇكىل قىستاق تۈرەندىدارى جارنا قوشقان شىنجىڭ فىڭى مادەنېيت - ساياحتاتى دامىتۇ شەكتى سەرەتكەستىگى تىركەلپ قۇرۇلدى. وسى 2 جىلدا سەرەتكەستىك 10 مىليليون يۈاننان استام قارىجى قوسىپ قىستاق تارىحى سارا- يى، ساياحتاشلاردى قابىلدادۇ ورتالىعى، دامىدى تاعام الاتى، ھەركىشە حالقىتىق تۈتسەلھانا، عېيدىاي اتىزى باقشاسى، ور- گانىكالى اولى شارو اشلىق ونمەدەرن تا- ماشالاۋ زاۋودى سياقتى ساياحتا قورىلعد- لارى مەن ساياحتات ناقتى كورىنىستەرنى قۇرۇپ، ساياحتاشلاردىڭ جاسىل، ور- گانىكالى اولى شارو اشلىق ونمەدەرن

بینتهرنهت جەلسىنەن تىس ساتۇ تاسىلىمەن
شىكى وڭىزلەردىڭ بازاردىن اشتىق". ول
سلامىي دەدى: ادەتتەگى ئۇنىڭ ئېرى كىلوگرامى
ئۈۋاننان ارتىق ساتىلادى، ال ياۋچانزى
فستاستۇنىڭ ورگانىيکالى ئېيدايىنان تارتىلۇن
ورگانىيکالى ئۇنىڭ ئار كىلوگرامى 20 ئۈۋانغا
دەپىن ساتىلادى.

بىلتىر ياۋچانزى قىستاتىعى 50 مىلييون
ئۈۋان قارچى قوسىپ، ئۇن ماڭەرلەۋ زاۋووددە
سېلىڭ يقوقاتىن كەڭىيەتى، بىلل 9 - ايدا وندىد-
رسكە قوشلىغاننان كەپىن، ئۇندى جىلدىق
ماڭەرلەۋ قواچى 60 مىڭ توپىناعا، جىلدىق
وۇنم قۇن 200 مىلييون ئۈۋانغا جەتىدى.
”ئۇن ماڭەرلەۋ عانا 50مەس، قىستا-
مىزدىڭ ورگانىيکالى ئېيدايى كاسىپ سالاسى
ئىزبەگى تاعى دا وۇزدىكسىز وۇزارۋدا“، -
دەددى قىستاق تۇرعنى ۋالجىاڭىزى
4 - ايدىڭ 3 - كۇنى ۋالجىاڭىزى
ؤينىن شىعىپ 10 مىنۋەتقا جەتپىھى، سەل-
ەستىك كۆپپە ماڭەرلەۋ زاۋودىنا كەلىپ،
فول كەسپە ماڭەرلەۋ زاۋودىنى كەلىپ،
ئېرى كۇندىك قىزىمەتن باستادى. بۇل ارا-
دا قىستاق وندىرگەن ورگانىيکالى ئۇن 20
ئەشە ئۇرۇلى جۇمس تارتىبىنەن وۇتىپ،
ورگانىيکالى قول كەسپەگە اينالىپ، بۇ كىل
دەلىڭىچى - جەرىنە ساتىلادى.

2017 - جىلى سىرت جەردهن قول
كەسپە جاساۋ تەھىنیكاسىن وېرىنگەنەن
كەپىن، ۋالجىاڭىزى ئېيدايى ھەقىن
ديقاننان ورگانىيکالى كەسپە ماڭەرلەيتىن
كاسىپ سالاسى جۇممسىشىنى اينالدى.
فازىر ول ماڭەرلەۋ زاۋودى سەھىنىڭ
مەڭگەرۋوشىسى.

لى چىاڭ بىلاي دەدى: مەجەھەن 4 -
يدىڭىچى سوڭىندا قىستاق سەلبەستىك كەۋو-
پەراتىپىي سالغان تاعى ئېرى بۇكىلدەي او-
نۇمەتتى، ورگانىيکالى قول كەسپە زاۋودى
وندىرسكە قوشلىپ، ئار جىلى بازاردى
1500 توننا ورگانىيکالى قول كەسپەمەن
قاڭمايدى، بۇل قازىرگى وۇنم مولشەرد-
سىڭ 15 مەسەسىنە باراجار.

بەريلگەن ورتاشا پايىدا ئۇلەسى 20 مىڭ
يۈانعا تايادى“، - دەدى تاڭ پېيىكى.

جاسىل كاسىپ سالاسى تىزبەگى
قۇن تىزبەگى دەگكىين جوغا ملاتى

ياۋجانزى قىستا عنىدا ئېيدىدى
ھەكۈدەن، وندىرۈدەن، وڭىدەۋەكە، ساتۇغا
دەينىڭى جاسىل كاسىپ سالاسى تىزبەگى
قالپاپتاسپ ۋلگىرىدى.

4 - ايدىلچ 3 - كۇنى كۈپەراتىيەتنىڭ
ورگانىكالى ۋۇن وڭىدەۋ سەحنا كىرگەندە
ئېيدىدىلچ اڭقۇان ئىسىسى ادامىدى وزگە-
شە راقاقتقا بولەدى.

ياۋجانزى قىستا عىنى فىكتىيە ئۆلى شار-
ۋاشلىقىنا قىزمەت وتقۇ شارۋالار كاسىپتىك
سەلەبەستىك كۈپەراتىيەتنىڭ القا مۇشەسى
لى چىائىنلىڭ تانسىتىرۇنىشا، 4 جىلدىلەرنى-
دا كۈپەراتىيە جىلدىق وڭىدەۋ قواتى 10
مەلک توپناناعا جەتەقىن ۋۇن زاۋودىن سالىپ،
ئېيدىاي شىكىزاتىن سول جەردە وڭىدەپ،
قۇننى اسرۇۋدى جۈزەگە اسرغان.

شۇنجى اوۋدانى مەملەكەت دارەجەلى
سپاپالى تاۋار استىق بازا رسى اوۋدانى، ۱۴
جىلى ئېيدىاي ھەكىلەتنى جەر اوۋدانى ئېرى
مېلىيون مۇدان اسادى، ئۇرتسىس تالايمى جىل
ئېيدىدىلچ جالپى ئۇرسىمى 400 مېلىيون كى-
لوگر امانان استى. يياۋجانزى قىستا عىنى
بۈتكۈل اوۋاندابى جاسىل ورگانىكالى ئېيدىاي
ھەكۈدەن ۋلگى كورسەتەتن قىستا، 2020 -
جىلى تۇناس قىستا قىنلىك اينالىمما سالىپ
تىچارات جۇرگىزگەن جەرى 140 مىڭ ھۇ-
بولىپ، جاسىل ورگانىكالى ھەممىشىلىكتى بۇ-
كىلدەي جۈزەگە اسردى.

ياۋجانزى قىستا عنىڭ جاسىل ور-
گانىكالى ئېيدىاي قىستا قىنلىك ۋۇن زاۋودىن
جەتكىزلىپ، تۇرلىشە تىپتەگى ۋۇغا اينالا-
درىپ مانەرلەندى. لى چىائىڭ بىلاي
دەدى: ”بىزدىلچ جاسىل، ورگانىكالى
وۇنىمىز ئۇرىمچى قالاسىنىڭ 80% ساۋادا
دۇكىندەرنىن، ھەن بازار لارىن قامىتىدى،
سوونداي - اق يىتەرنەت جەلسىنىدە،

شارۋالار كاسپىتىك سەلبەستىك كۈۋەپ-
راتيۆن قۇرۇپ، بۇكل قىستاقلىك جەرىن
نۇڭگەدەي كۈپەراتيۆكە اينالىمەعا بەرەپ،
”بىر اتىز“ هەتىپ بىرىكتىرىپ، ونى كۈو-
بەرەراتيۆ بىر تۇناس باسقاراتىن بولۇپتى.
قىستاق تۇرۇندارنىڭ جەردى جارناعا
سالۇنىنا اينالىمەعا سالۇ اقسى بەريلىپ،
جىل سوڭىندا پايدادان ئېرسى ئېدى
دەكەن.

گاۋ چى قىستاقتاعى وزگە تۇرۇندار
سياقىنى جەرىن كۈپەراتيۆكە اينالىمەعا بەرەپ-
ى، ال ئۇزى كۈپەراتيۆنە ھەن ئۇماعنىنىڭ
اۋماق باستىعى ”بولۇپتى.

كۈپەراتيۆ قۇرۇلغان سوڭ ”بار
لاپ جاسىل، ئىشىنارا جەرلەر ورگانىكالى
سولۇ“ سىندى دامۇ ئۇستانىمى بويىشا،
جاسىل، ورگانىكالى ئىيدى يەنەن ئۇ-
سىندى تۇرەدە دامىتىپى. كۈپەراتيۆكە
رقا سۈيەپ، جاسىل كاسپ سالاسى تىز-
ەنگى مەن شارۋالاردىڭ كىرسى ارتىشى
نېزىيەگى ورگانىكالى لۇستىرلىغان.

4 جىلدىك الدىندا ياخچانىزى قىسى-
تاعى تاعى جارنا ھونۇميكالق سەلبەس-
ىك كۈپەراتيۆن قۇرۇپ، بىايلىقتىنىڭ
مال - مۇلۇككە، فارجىنىڭ جارناعا، شار-
ەرالاردىك جارناڭەرلەرگە اينالۇن جۇزە-
كە اسىرىتى.

بىلتىر جىل سوڭىندا تالىڭ پەيکى
بىر ئېرسى ”اۋماق باستقاراتىن“ باستاپ،
شىڭگىل اۋدانىن، بىيڭىۋان 6 - شىسى
شۇنجى ھەن ئەملىنى، شۇنجى اۋدانىنداعى
بىر ئېرسى ئەپلىل - قالاشقاراتىدى ارالاپ
شىعىپ، مەردىگەرلىك باسەكەمەن 20 مىڭ
ئۇۋدان استام ”انتىما جەردى“ اينالىمەعا الپ،
باۋاجانزىنىڭ جاسىل، ورگانىكالى ھەن ئە-
ماعىن سىرتقا كەڭەيتىپتى.

”بىلتىر كۈپەراتيۆ ئۇنم قۇنин 240
مىليليون يۈانغا جەتكىزىپ، قىستاقلىك كول-
ەكىيۇ مال - مۇلۇنىڭ جىنتىعى 10 مىليليون
ئۇنانان استى. سەلبەستىك كۈپەراتيۆ 6
مىليليون 300 مىڭ يۈان شىعارىپ، كۈپەراتيۆ-
كە كىرگەن بۇكل قىستاقتاعى 335 مۇشەگە
پايدادان ئېرسى ئەلسەردى، ئار و تېباستىنَا